

De honger naar symbolen is even reëel is als die naar voedsel*

De Zuil van Lely klinkt even overtuigend als *de slinger van Foucault* of als *het zwaard van Damocles*. Alle drie klinken solide en betekenisvol. De suggestie wordt gewekt van een zekere historie, maar ook van een verhaal, een mythe.

De slinger van Foucault echter is het instrument dat de draaiing van de aarde om zijn as bewijst: In 1851 hing de Franse natuurkundige Foucault aan het plafond van het Panthéon in Parijs een 28 kilogram zware ijzeren kogel aan een staalkabel van 67 meter en bracht deze in beweging.

Gedurende de dag verplaatste de slinger zich met de wijzers van de klok mee met een snelheid van 11 graden per uur. Het bewijs was geleverd.

Hoeveel kilo het zwaard van Damocles woog dat vertelt de mythe niet, maar wel met een mooie precisie dat deze aan een paardenhaar hing boven zijn hoofd, op last van zijn meester Dionysius de Oude om Damocles erop te wijzen dat gevaar voortdurend dreigt te midden van geluk of voorspoed. Hier wordt geen bewijs geleverd, maar een moraal gesymboliseerd.

Een mooie overeenkomst is dat beide hangen, de een aan een staalkabel van tientallen meters, de ander aan een paardenhaar, van hoogstens een meter lang. Damocles heeft geluk gehad dat de slinger tekort was om de draaiing van de aarde te bewijzen; de haar zou zeker geknapt zijn. Een andere parallel is dat beide iets (aan)tonen dat moeilijk voorstelbaar is. Zoals Foucault door zijn experiment zelfs de grootste scepticus wist te overtuigen, zo kan ook ieder zich door het beeld van een zwaard boven Damocles' hoofd zich het ongewisse van het menselijk bestaan voorstellen.

Deze elementen van de slinger en het zwaard: wetenschap/mythe, feit/verhaal, wet/moraal, zijn in zekere zin ook aanwezig in *De Zuil van Lely*. Daar zal ik de bewoners van Lelystad misschien nog niet zo gemakkelijk van weten te overtuigen.

Wat is die Zuil van Lely?

Wie door Flevoland rijdt, in auto of trein, ziet de horizon doorsneden door boerderijdaken, bomen, silo's, en windmolens. Zij tonen de menselijke activiteit in dat wijdse land: bewoning, landbouw, natuur, energie. Bijna niemand staat meer stil bij haar buitengewone geschiedenis. Alleen de vreemdeling lijkt nog gevoelig voor het verhaal van een volk dat land wint uit zee, een verhaal bijna als een mythe. Deze ontstaansmythe is niet als een volksverhaal, een gedeeld archetype, waarvan de bron niet traceerbaar is. Aan het ontstaan van dit land gaat een geschiedenis vooraf, een opgetekende geschiedenis van feiten, namen en jaartallen.

Maar dat klinkt pragmatischer dan het geval is. Alsof deze polder slechts de uitkomst is van rekensommen en wetmatigheden, van politieke beslissingen en geldelijk gewin. Deze polder is niet alleen daarop gebaseerd, maar ook op visie, visioenen misschien zelfs, op idealen en dromen. Zij is evenzeer aan de geest ontsproten als door handen gemaakt.

Wie Lelystad nadert ziet hoog boven de stad iets uitrijzen. Die eerder genoemde vreemdeling zou er bijna een obelisk in kunnen zien, maar al snel – hoe weinig heeft het menselijk oog nodig –

tekent zich aan de top van de zuil een figuur af, een menselijke figuur. Hoe dichterbij men nadert, hoe duidelijker deze figuur wordt: een heer, standvastig, vastberaden staat hij daar en torent hoog boven alles uit. En voor wie het weet, is hij meer dan een heer. Hij is de man die de basis legde voor dit nieuwe uit zee gewonnen land. Hij staat niet alleen ver boven het dagelijkse bestaan, want dat doet de visionair, hij staat daar ook ver boven het heden; hij is een historische figuur geworden, die ondanks zijn naam, voorgoed verbonden aan de stad ver beneden hem, langzaam maar zeker door de meeste van haar bewoners vergeten zal worden of dat reeds is.

De zuil van Lely is als *de Slinger van Foucault*: een bewijs, in dit geval een bewijs dat een idee, het idee van de kunstenaar Hans van Houwelingen, gematerialiseerd kan worden, dwars door alle sceptis heen. En zoals gewicht en lengte van de slinger bekend zijn, zo is bekend dat het beeld van ir. Lely 1000 kilo weegt, de zuil als geheel 32 meter lang is, er 5500 basaltblokken met een dikte van 20-25 cm gebruikt zijn, er 100 m³ beton in de zuil verwerkt is enz.

De zuil van Lely is als *het Zwaard van Damocles*, een symbool voor een zekere moraal of idee. De kunstenaar Van Houwelingen zelf spreekt over een symbool van het vernieuwde Lelystad, maar ook van een nieuw denken over Lelystad.

Dat is wat een kunstwerk is: de verbeelding, de materialisatie van ideeën, maar ook van gevoelens, noties, dromen, herinneringen van de enkeling, die vervolgens betekenis krijgt voor velen. En dat dit kunstwerk dat deed, bleek uit de storm van reacties van bewoners. Iedereen had een mening, gebaseerd op sentimenten of argumenten. Nu die storm is gaan liggen kan het kunstwerk de kans krijgen zijn plaats in te nemen in de realiteit en de geschiedenis van Lelystad en zal de symbolische kracht van het beeld zijn beslag niet of wel krijgen. Wie de gemeentelijke website bezoekt, kan niet anders dan het laatste vermoeden. Het beeld van Van Houwelingen heeft een prominente plaats gekregen in de profilering van de stad, zoals maar weinig kunstwerken in de openbare ruimte ten deel valt. Daar ook wordt gesproken over *de zuil van Lely*.

Lange tijd was het hoogste punt van de stad het Smedinghuis, die door de stedenbouwkundige en in Lelystad woonachtige Brans Stassen een ‘moloch in de vlakte’ wordt genoemd, zelfs een ‘kathedraal’, die van ver te zien was. Men zou het gebouw in zijn toenmalige context een symbolische betekenis kunnen toekennen: van daaruit kreeg de stad en de polder zijn vorm, daar was de machtige Rijksdienst IJsselmeer Polders gevestigd, daar ook werd, voor de komst van een gemeentehuis, getrouwd en geboortes aangegeven. Temidden van een voorzichtig groeiende stad met een bescheiden en degelijke architectuur en met een nog ononderbroken horizon in de verte, verrees daar dat reusachtige, imponerende witte gebouw, een baken in het lege land. Geen torenspits wees de naderende reiziger op Lelystad maar een kantoorgebouw, waar in gestage ambtelijke arbeid gewerkt werd om van leeg land een werk- en leefgemeenschap te maken.

Het is voor dit gebouw en zijn gebruikers dat het kunstproject *Smeedwerk* is ontwikkeld door kunstenaar Margriet Kemper. Zij gaf het deze naam, verwijzend naar het gebouw, dat op haar beurt weer vernoemd is naar Ir. Smeding. *Smeedwerk*, een kloek Nederlands woord, verwijzend naar noeste arbeid met een solide uitkomst, eigen aan een dienst als Rijkswaterstaat. *Smeedwerk*,

het bijna nostalgische dat aan het woord kleeft, geeft het ook een gevoel van een zekere symbolische waarde: ‘smeden’ in de betekenis van *tot stand brengen, vormen, scheppen - argumenten smeden, verzen smeden, woorden smeden, neologismen bedenken*, zoals het woordenboek zegt.

In de geest van het ambtelijke, en recht doend aan zijn naam kan dit project niet anders dan degelijk en gestructureerd opgezet en georganiseerd zijn:

De Materie

De Materie bestaat uit interviews met zes personen, die allen op een of andere manier een relatie hebben tot Rijkswaterstaat, het Smedinghuis, Lelystad en de polder: een gepensioneerde boer en zijn vrouw, een stedenbouwkundige, twee werknemers en een bij de geschiedenis van het gebouw betrokken kunstenaar. Uit deze gesprekken komen verhalen, herinneringen, observaties, opvattingen en ideeën te voorschijn, die vervolgens aan de deelnemende kunstenaars en vormgevers werden voorgelegd als aanleiding of inspiratie tot een werk in oplage. Margriet Kemper schreef op ieder van deze interviews een serie ‘maximes’ of aforismen.

De Werken

De werken, 1250 stuks in totaal!, vormen een unieke verzameling hedendaagse kunstwerken en objecten speciaal gemaakt voor Het Smedinghuis. Zij tonen de rijkdom van hedendaagse artistieke, literaire en vormgevende productie. Iedere werknemer van de Rijksdienst IJsselmeer Polders en het RIZA ontvangt een van deze werken en een dichtbundel met speciaal voor het project geschreven gedichten.

De Doos

De Doos is de publicatie van het project, waarin alle onderdelen van het project bijeen komen en waarin het verzamelachtige karakter van Smeedwerk zichtbaar en pas echt duidelijk wordt.

Het Magazijn

In het Magazijn vinden de daarvoor gereserveerde werken en die werken die niet zijn uitgegeven hun voorlaatste bestemming. Het Magazijn, dat duidelijk zichtbaar in een openbare ruimte van het

Smedinghuis geplaatst is, dient opgevat te worden als een sculptuur van tijdelijke aard, omdat het de bedoeling is dat gasten op uitnodiging van de Dienst hier een werk uit kunnen kiezen. Als na een zekere periode van het leger worden van Het magazijn deze op een moment ontruimd zal worden, is het project Smeedwerk beëindigd.

Op een veel kleinere schaal dan de zuil van Lely zullen de werken van Smeedwerk ook hun plaats

krijgen in de omgeving van hun bezitters, van wie de meeste in Lelystad woonachtig zijn. Ieder van deze werken kan zijn symbolische betekenis doen gelden, of het nu een doos met servetten is, waarop fragmenten van gesprekken staan, een houtsnede met water scheppende handen, printpapier met foto's uit Lelystad, een keramisch object met een gouden berg, een damasten kleed met betekenisvolle spreuken, een zijden sjaal met skeletmotieven. Of een prent met de tekst: To be born and born again, een tekst van een genaturaliseerde Nederlander, die voor bewoners van land dat eens werkelijk moet zijn.

* maxime uit De Materie

Margriet Kemper